

Zsófi és Gábor: Dél-lengyelországi barangolások - Önképzőkör 2011-12-03

1. Bevezetés – érdekes adatok

- az ország területének 30%-a erdő – köztük 1000 nm-nél nagyobb is van
- legmagasabb csúcs: Rysy (2499 m) (Lengyel-Szlovák határon, egyuttal Cseho. Legmagasabb csúcsa a Sniezka (1602m) a Lengyel-Cseh határon)
- 39 millió lakos 322 575 nkm-en (122 fő/nkm)
 - kisebbség: belarusz, ukrán, német
 - Többség katolikus – meghatározza az ország erkölcsi értékeit
 - Vallási szimbólumok, szertartások tisztelete (út menti keresztek, Szűz Mária szentélyek, János Pál pápa kultusza)
- Ország több száz évig tartó felosztottsága nyomott hagyott a kultúrán és az építészetben
- 1999: NATO, 2004: EU
- Híres lengyelek:
 - Kopernikusz
 - Adam Mickiewicz (romantikus költő)
 - Henry Sienkiewicz (1846-1916)
 - Quo vadis? – Nobel-díj 1905
 - Stanislaw Lem
 - Chopin
 - Marie Curie
 - II. János Pál...
 - 17 Nobel-díj
- Ausztrália legmagasabb hegye: **Mount Kosciuszko (kuszcsúszkó)** (2228m). A lengyel felfedező [Paul Edmund Strzelecki](#) nevezte el 1840-ben, az amerikai polgárháborúban részt vevő lengyel nemzeti hősről [Tadeusz Kościuszko](#)-ról, mert a Krakkói Kościuszko Domb alakja hasonlított a hegyre.
- Magyar-lengyel két jó barát változatai:
 - Lengyelül: „*Polak, Węgier, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki.*” (Bratanki lengyelül unokatestvér, mely azonban a régi lengyel nyelvben testvért jelenthetett.)
 - Hosszabb lengyel változat: "*Polak, Węgier, dwa bratanki / I do szabli, i do szklanki / Oba zuchy, oba żwawi / Niech im Pan Bóg błogosławi.*" ("Lengyel-magyar két jó barát / Együtt harcol s issza borát / Vitéz s bátor mindkettője / Áldás szálljon mindkettőre.")
 - Másik lengyel változat: „*Polak, Węgier, dwa bratanki, i do bitki, i do szklanki!*”^[1]
 - Magyar változatok:
 - „*Lengyel, magyar – két jó barát, együtt harcol, s issza borát.*”
 - „*Lengyel, magyar – két jó barát, együtt issza bóját, borát.*”
 - „*Magyar, lengyel - két jó barát, együtt issza sörét, borát.*”
 - „*Lengyel, magyar – két jó barát, együtt emel kardot, kupát.*”
 - „*Lengyel, magyar – két jó barát, együtt isszák egymás borát.*”

- „Két jó fivér a magyar, lengyel, együtt iszik s harcol, ha kell.”
- „Kezükben a pohár és kard: lengyel, magyar egyet akart.”
- „Magyar, lengyel, két jó haver, együtt küzd és együtt vedel.”
- „Magyar, lengyel, két jó haver, együtt harcol, együtt vedel.”
- „Magyar-Lengyel, két jó barát, együtt ölnek minden zsiványt!”
- „Lengyel-Magyar, két jó barát, barát az ivásban, barát a bajvívásban.”

2. Csorba-tó

- Avagy ránézés Szlovák oldalról a Magas-Tátrára

Kis-Lengyelország:

- Legváltozatosabb - Legkedveltebb a turisták körében: Krakó, Zakopane, Tátra
- according to a Polish custom, whenever a new village was formed next to an older one, the name of the new entity was presented with an adjective *little* (or *lesser*), while old village was described as *greater*. The same procedure was used in naming these two Polish provinces – the "older" one, the cradle of Polish statehood, was called *Greater Poland*, while her "younger sister", which became part of Poland a few years later, was called *Lesser Poland*. The name Greater Poland (*Polonia Maior*) was for the first time used in 1242, by princes Boleslaw and Przemyslaw I, who named themselves *Duces Majoris Poloniae* (*Princes of the Older Poland*).^[23] Lesser Poland, or *Polonia Minor*, appeared for the first time in historical documents in 1493, in the [Statutes of Piotrków](#), during the reign of King [Jan Olbracht](#),^[24] to distinguish this province from the cradle of the Polish state, Greater Poland (*Polonia Maior*).

3. Zakopane

- Ország hegyi pihenőhelyének fővárosa – túlfejlesztett turizmus, nagy tömeg

4. Gubalowka:

- legszebb panoráma a Magas-Tátra lengyel oldaláról

5. Chocholow:

- 16. századi falu
- hegyvidéki építészetre jellemző házak a főúton
- helyi szokás: épületek falait egyszer egy évben teljes kiféheredésig tisztítják

6. Morskie Oko – Halastó, Tengersizem-tó:

- Tengersizem-csúcs (Rysy) alatt – igazából 3 csúcs, az ÉNYi Lengyelo legmagasabb csúcsa
- *A Halastó a Tátra szellemének tükörképe – Nézzétek! Most jött el a pillanat! Térdre! (W. Tarnowski)*
- Halastavi völgy: Halas-patak – ország egyetlen helye, ahol tundrás övezet található

- Halastó: Menedékház a Halastónál (1410 m) – II. János Pál 1997-ben járt itt. 35 ha terület, legszebb tó a Tátrában. Legendák szerint a Halastó az Adriai-tenger szeme, azzal földalatti folyosó köti össze
- Tengerszem: 191 m-rel a Halastó felett – 2. legmélyebb tó a Tátrában (76,4 m)

7. Fatemplomok

- Debnó Podhalanské – Vörösfenyőből készült gótikus Szt. Mihály Arkangyal templom, geometrikus, figurális és virágdíszítés 1500 körül, Unesco része
- Maniowy
- Sromowce Niżne (Dunajec-áttörésnél)

8. Dunajec-Nedec

- Czorsztyn kastélyrom: régi lengyel-magyar határt őrizte
- Nedec-vára: 1130-ban építette a Berzeviczy család

9. Dunajec áttörés

- Kárpátok vízgyűjtő területét 2 helyen szeli át folyó, ez az egyik: A Dunajec a Kárpát-medencéből kifelé, É felé folyik (másik: Vaskapu – Duna áttörés)
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Dunajec>

10. Három Korona (Trzy Korony)

- 3-as hegycsúcs (940-950m) a Dunajec-áttörésnél, szemben a szlovák oldalon fekvő Vörös kolostorral, a Pieniny Nemzeti park része
- http://en.wikipedia.org/wiki/Trzy_Korony
- Szent Kinga vár – Pieniny várrom
 - 13. sz. második felében épült, valószínűleg Szent Kinga alapította
 - Klarissza nővéreknek szolgált búvóhelyül a tatárveszély alatt
 - Azóta elhagyatott: a megmaradt falrészlet a legrégebbi falmaradvány Lengyelországban

11. Auschwitz

- Unesco világörökség része
- Auschwitz II. Birkenau (lengyel néven mindenhol: Oswiecim - Brzezinka)
- Gázkamrák 1942-től
- Vonatok – válogatás: azonnali halál, orvosi kísérlet, munka
- Fogolykategóriák és megjelölések: zsidók, politikai foglyok, aszociális elemek (főleg romák), szovjet hadifoglyok, átnevelendők, rendőrségi foglyok, közönséges bűnözők, Jehova tanúi, homoszexuálisok
- Összesen kb. 1,3 millió deportált, akiből 1,1 milliót meg is gyilkoltak
 - Az 1.3 millió deportáltból 1,1 millió zsidó, 140-150e lengyel, 23e roma, 15e szovjet hadifogoly, 25e mások

- Ide érkező zsidó transzportok származási országok szerint:
 - Magyaro. 438e
 - Lengyelo.: 300e
 - Franciao.: 69e
 - Hollandia: 60e
 - Görögo.: 55e
 - Cseh- és Morvao. – Theresienstadt: 46e
 - Szlovákia: 27e
 - Belgium: 25e
 - Németo. – Ausztria: 23e
 - Jugoszlávia: 10e
 - Olaszo.: 7,5e
 - Letto.: 1e
 - Norvégia: 690
 - Más koncentrációs táborok és ismeretlen helyek: 34e
- Kolbe atya
- 1945 januárjában szovjet csapatok szabídítják fel: 7650 rab

12. Wieliczka, sóbánya

- 1978 Unesco Természeti Világörökség része, 1994-től történelmi műemlék
- 9 szint (64m-327m föld alatti magasság), 300km járat, kb. 3000db, összesen 7,5millió m³ köbtartalmú kamrából áll.
- Több kápolna is
 - legnagyobb: Szent-Kinga kápolna
 - 100 m mélyen, 54m hosszú, 15-18m széles, 10-12m magas
 - 1896-ban hozták létre, több, mint 70 éven keresztül díszítették
- 13,5 millió éve (miocén korszak) kezdődött a kialakulása: egyre fogyó tengervízből só kicsapódása, kikristályosodása. A leülepedett só az intenzív tektonikus mozgásoknak köszönhetően eltolódott és felgyűrődött.
- A wielickai sótelep két részből áll: felső rész: sötömbből álló zárványok, alsó rész: egybefüggő sórétegek
- Só kitermelés középkortól 1996-ig
 - Először sósvíz lepárlásával nyerik ki a sót (i.e. 3.5e évtől)
 - Felszíni források kimerülnek → bánya középkortól
 - 1772-ben hercegi, majd királyi tulajdonban (Krakkói Sóbányák)
 - 1772-1918: osztrák tulajdonban (Saliny)
 - 1918-tól Lengyel államkincstár tul.-ban
- Turizmus:

- Utazók XV. sz.-től látogatják
- XVIII.-XIX. sz.: turizmus fejlődése: Turista útvonal, vendégkönyv
- Mostanában évente több, mint 1 millió látogató
- (Képek: Kopernikusz-kamra, Janowice-kamra, Spalone(kiégetett)-kamra → vezeklők, Sielec-kamra → sókitermelés, Kunigunda-akna, Szent-Kinga kápolna, Erazm Baracz-kamra (tó), Drozdowice-kamra (tartószerk.), Józef Pilsudski-kamra (tó, XIX. eleji bányaureg, két ikerkamra összekötése 10m-es alagúttal. Csónakázós átkelés tűzijátékkal/zenekarral. Baleset. Nepomiki Szt. János – vízbevezők patrónusa) Stanislaw Staszic-kamra (eredeti magassága 50m, feltöltés után 36m, II. vh.: repülőgép alkatrész összeszerelő üzem akartak itt, most posta, kilátó panorámalifttel), A Krakkói Sóbányák Múzeuma)

13. Krakkó

- Kis-Lengyelo. fővárosa
- Lakosainak száma kb. 760 000 (elővárosokkal együtt kb. 1 250 000 fő)
- 10 sz. közepén említik, 1000-ben püspöki székhely lett, 1038-tól Lengyelo. fővárosa (Wavel-domb). 1364-ben megalakul a Krakkói Akadémia, XIV-XV. sz. nagy városfejlesztések (sok gótikus épület), XVI. sz. reneszánsz (főpiactéren álló posztúház, magánépületek, paloták). Veszít jelentőségéből 1596-ban Varsó lesz a főváros. Osztrák fennhatóság, helyi autonómia. Lengyelek spirituális fővárosává válik (későbbi egybecsengés: II. János Pál pápa Krakkó segédpüspöke érseke, majd bíboros, majd 1978-2005 között pápa). 2. vh.-t jelentősebb károk nélkül megússza, 1978-tól Unesco világörökség része.
- Európa 2. legnagyobb főtere itt
- A város főbb nevezetességei:
 - Főtér:
 - Posztócsarnok: XIV. sz.-i vásárcsarnok helyett, tűzvész után romantikus helyreállítás, most aljában ajándékboltok, kávézók.
 - Városháza gótikus tornya
 - Szt. Adalbert templom, román stílus
 - Mária-templom: 1355-től XVI. sz. elejéig épült
 - Hejnal-torony: a híres trombitászó – a Hejnal – óránként innen hangzik fel. Hirtelen véget ér emlékeztetvén a középkorban lenyilazott trombitásra
 - a. Innen kinézve: Tour de Pologne lengyel kerékpáros körverseny egyik etapjának vége
(http://hu.wikipedia.org/wiki/Tour_de_Pologne)
 - Barokk előcsarnok
 - Főtértől É-ra:
 - Barbakán: a hajdan várost körülvevő erőd megmaradt része, 1498-99-ben épült
 - Flórián kapu
 - Főtértől Ny-ra:
 - Collegium Maius: Jagello-egyetem legrégebbi, máig működő részlege. A Nagy Kázmér által 1364-ben alapított Krakkói Akadémiából, 1399-ben újraalapítás Jagello-egyetem néven. Gótikus szerkezet, XIX. sz.-i romantikus átalakítás, kerengős udvar. Kopernikusz a leghíresebb diák.
 - Főtértől D-re (Wavel felé):

- Szt-András templom: 13. sz., román stílus (11. sz.-i épület falait is tartalmazza)
- Szt Péter és Pál jezsuita templom: XVI. sz. vége-XVII. sz. eleje. Barokk homlokzat, szobrok 1712-1722-ből
- Wavel
 - Órtornyok
 - Székesegyház (1320-1364): korábban helyén 2 templom is állt. Királyi koronázó templom.
 - Zsigmond kápolna: Az olasz Bertolomeo Berrecci készítette 1530 után reneszánsz stílusban.
 - Saniszló-kápolna
 - Jagelló Kázmér síremléke
 - Királyi Palota: reneszánsz stílus
- Zsidó-negyed
- Karakous Domb (VII. sz., Podgorze), Kosciuszki Domb (1820-23)
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Krakk%C3%B3>

Alsó-Szilézia:

- Változatos történelem: cseh, majd 990-től lengyel fennhatóság, majd független. XIV. sz-től ismét cseh uralom, majd 1526-tól Habsburg fennhatóság alatt. Reformációnál evangélikus hitre áttér, majd 30 éves háború ezt nagy pusztítással büntette. Hatalmas jezsuita és ciszterci kolostorok, a protestánsoknak 3 béke templom építését engedélyezi az 1648-as vesztfáliai béke. 1742-től porosz fennhatóság, 1921 után Keleti fele Lengyeló. részévé válik, Ny-i marad a Németeknél. 2. vh. Után Lengyeló.-t Ny-ra tolják, megkapja a korábbi német területeket.
- Hegyek, nemzeti parkok, várak, reneszánsz udvarházak, barokk kastélyok, gótikus templomok, szép kolostorok.

14. Wroclaw (Boroszló)

- Odera partján fekszik – „Száz Híd városa” – sok híd, pár sziget
- Lakosság: 633e fő
- Több kultúra jegyét viseli. Cseh herceg alapítja 10. században, 1000-ben püspökséget alakítanak itt, később sziléziai Piast hercegek székvárosa. 1335-ben cseh uralom alá kerül, 1468-ban rövid ideig Hunyadi Mátyás fennhatósága alatt. 1526-ban cseh állammal együtt Habsburg birodalom része, 1741 után porosz fennhatóság. II. vh. Utolsó hónapjaiban a város $\frac{3}{4}$ -e romba dől.
- Piac tér a városházával (régii történelmi városból 2. vh. után ezt építették újjá + templomokat). Európa legnagyobb főtere (de közepén háztömbök...)
- Híresebb épületek, látnivalók:
 - Főtér:
 - Városháza
 - 7 választó-fejedelem háza, Arany-szarvas ház
 - Középkori katedrálisok, templomok
 - Főtemplom: Magyarországi! Szt. Erzsébet templom

- Ostrow Tumski és a Piasek-sziget: Szűz Mária, Szt.-Márton, Szt. Kereszt, Keresztelő Szt.-János (tövében: barokk Hochberg kápolna), St. Egyed
- Brnadius templom és kolostor, Szt. Vencel-Szaniszló-Dorottya, Szt. Mária Magdolna
 - Grunwaldzki-függőhíd
 - Osseliumnak (kéziratok, nyomtatványok, rajzok, vázlatok) helyet adó barokk kolostor
 - Kameleon Áruház – Erich Mendelssohn német építész tervezte 1927-28-ban
 - Wroclawi egyetem: 8 korábbi hallgató Nobel-díjat kap, pl. Max Bohr atomfizikus (1882-1970)
 - Botanikus kert, népcsarnok, Raclawicei körkép
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Wroc%C5%82aw>

15. Swidnica, Béke-templom

- egyike annak a 3 templomnak, amit a sziléziai protestánsoknak építettek az 1648-ban befejeződött harmincéves háború után
- barokk belső
- fatemplom 1656-7-ben épült
- kétsoros karzat, különleges festmények + berendezés

16. Ksiaz vára

- 13. század végén építették (I. Bolko herceg) gótikus stílusban, Lengyelország egyik legnagyobb vára (kb. 400 terem)
- Teraszos kertek
- Berendezésből semmi nem maradt, 2. világháborúban Hitler főhadiszállásává próbálták alakítani, vár alatt alagutak is ekkor készülnek

17. Osowka

- 2. világháborúban (1943-tól) építették a németek.
- Földalatti hadi üzem, V2 rakétákat itt gyártják, nagyobb földalatti városrendszer egyik tagja (ezeket összekötötték volna a tervek szerint).
- Összesen 7 ilyen épült (Włodarz, Osowka, Sokolec, Sobon, Rzecznica, Jugowice, Ksiaz). Egymást keresztező földalatti galériák összesen 8.5km (ismert) hosszban, 113.000m³ köbtartalommal, földalatti vasút.
- Sok létesítmény funkciója ismert (hadiüzem mellett kísérleti laboratóriumok és új kísérleti fegyverek részlege is).
- Hadifoglyok (Olaszok, oroszok, ukránok) dolgoznak itt, később a Nagy-Rózsa koncentrációs tábor foglyai (70% magyar (!) és 25% lengyel zsidó).
- <http://www.osowka.pl/>

18. Óriás-hegység (Karkonosze)

- Szudéta-vidék legmagasabb hegysége

- UNESCO bioszféra rezervátum
- Az elnevezés a hegység mesebeli szellemének nevéből ered. A valószínűleg szorb eredetű szó a feljegyzésekben 1110-ben szerepel először. Egyes mesék szerint jó szellem, aki megsegíti a viharban bajba jutottakat, mások szerint ő a rossz szellem, aki veszélybe taszítja a hegy vándorát. Akár így, akár úgy, egyben megegyeznek, mégpedig abban, hogy már mindenki látta. A beszámolók szerint főleg hajnalban és naplementekor ötlük szembe óriás, emberfeletti alakja.
- Legmagasabb pontja Sniezka (Schneekoppe)- 1603 méterével Csehország legmagasabb pontja (a hegy a határvonalon fekszik)
 - Szent Lőrinc kápolna: idegenvezetők védőszentje
 - Kilátópont Alsó-Sziléziára és a Szudétákra
 - Étterem, meteorológiai obszervatórium, menedékház
- 2 tengerszem: Maly Staw, Wielki Staw
- Slonecznik és Pielgrzymy sziklák
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Karkonosze>

19. Szklarki-vízesés:

- 15 m magasból zúdul alá a víz
- Fenyőerdő

20. Karpacz

- Középkori román stílusú norvég fatemplom, a faanyag áron vásárolt templomot a norvégiai Vangból hozták 1842-44-ben.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Karpacz>

Felhasznált források:

- Wikipédia
- Wieliczka műemlék sóbánya útikalauz, Karpaty könyvkiadó, Krakó, 2006
- Auschwitz-Birkenau. Történelem – A jelen. Kiadás éve és kiadó nem ismert.
- Cracow, A pictorial Guide, Kier kiadó, Krakó, 2007
- Lengyelország útikönyv,, Útitárs sorozat, Panamex-Grafo kiadó, Budapest, 2006
- Prospektusok (Osówka, Kraków, Wrocław, The Karkonosze Mountains and Active Tourism, Alsó-Sziléziai Látványosságok, Tourism products of Lower Silesia, Pieniny National Park, Ksiaz Castle)
- Térképek (Googlemaps, ExpressMap sorozat: Polska, Tatry, Karkonosze)